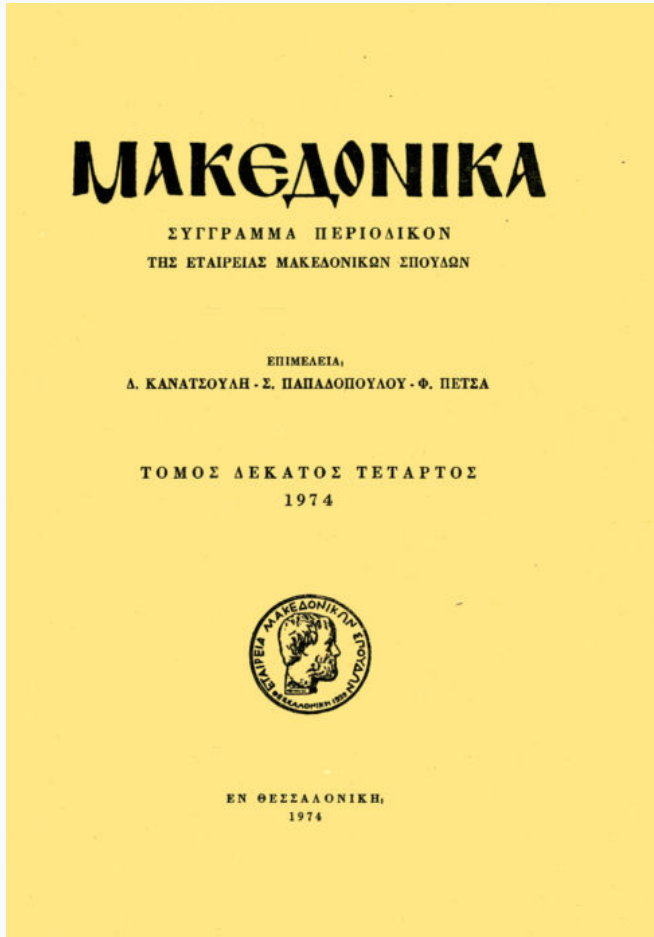

Μακεδονικά

Τόμ. 14, Αρ. 1 (1974)

Raymond V. Schoder, Ancient Greece from the Air

Φώτιος Μ. Πέτσας

doi: [10.12681/makedonika.597](https://doi.org/10.12681/makedonika.597)

Copyright © 2014, Φώτιος Μ. Πέτσας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Πέτσας Φ. Μ. (1974). Raymond V. Schoder, Ancient Greece from the Air. *Μακεδονικά*, 14(1), 429–430.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.597>

Τὴν ἐξέλιξη τῶν τύπων ἐξ ἄλλου δείχνει σχηματικά σὲ δύο πίνακες (εἰκ. 49 καὶ 50, ἐδῶ εἰκ. 1 καὶ 2), ὅπου ξεχωρίζει «πρωϊμώτατα», «πρώϊμο», «μέσα» καὶ «μανιερίστικα», ἀλλὰ σημειώνει τὶς ἀδυναμίες τῆς ἔρευνάς του σ' ἓνα περιορισμένο ὑλικό διάσπαρτων εὐρημάτων (σ. 168).

Ἐπιχειρεῖ ἀκριβέστερη ἔρευνα στὸ κάπως συστηματικότερα ἀνεσκαμμένο ἀπὸ παλιὰ καὶ μελετημένο νεκροταφεῖο τῆς Τσαουστίτσας παρὰ τὰ Σουλτογιαννέικα τοῦ Κιλκίς, ὅπου (σ. 169 κ.ἑ.) διακρίνει καὶ κατατάσσει: α) πρωϊμώτατους τάφους (ὑπ' ἀριθ. 13 καὶ Ἰσως 22), 2) πρώϊμους (ὑπ' ἀριθ. 4, 9, 10 κ.ἄ.), καὶ 3) ὑστερότερους (ὑπ' ἀριθ. 8 καὶ 16, 21 κ.ἄ.). Ὑπάρχουν καὶ ἀκόμα πιὸ νεώτερα τὸς εὐρήματα.

Ἡ ἀπόλυτη χρονολόγηση τῶν φάσεων αὐτῶν βασίζεται σὲ εὐρήματα τῆς Σάμου καὶ ἄλλων τόπων. Ἐτεῖ ἡ ἀρχὴ τῆς τρίτης φάσεως τῆς Τσαουστίτσας τοποθετεῖται περὶ τὸ 700 π.Χ. καὶ οἱ δύο προηγούμενες μέσα στὸν 8ο αἰῶνα π.Χ.

Ὁ Β. παρακολουθεῖ τὴ διασπορὰ «μακεδονικῶν» χαλκῶν ἀντικειμένων στὴ νότια καὶ στὴ νησιωτικὴ Ἑλλάδα καὶ στὶς ἀποικίες, στὰ Βαλκάνια, στὴν Ἰταλία καὶ στὴ Σικελία. Ἀξιοσημείωτη εἶναι ἡ πυκνότητα στὴ Θάσο, στὴ Σάμο καὶ στὴ Λευκάδα (μέσω Κορίνθου), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀπουσία τους σχεδὸν ἀπὸ τὴν Ἠπειρο, ἀλλ' ὄχι καὶ ἀπὸ τὴν ἐπίσης γειτονικὴ Θεσσαλία. Αὐτὰ ὅμως μπορεῖ νὰ ὀφείλωνται στὴν κατάστασι τῶν γνώσεών μας καὶ νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα ἑλλείψεως συστηματικῶν ἐρευνῶν.

Ἀπὸ τὰ «συμπεράσματα» (σ. 183-184) ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι, ἐνῶ σημειώνονται οἱ προηγούμενες (μεταθηραϊκῆς) ἐπιδράσεις ἀπὸ Νότου καὶ Βορρᾶ, τονίζεται: «but the decisive role in the emergence of canonical Macedonian bronzes was played by influences from the north Caucasus region, attributed to the Cimmericians. These influences moved westward from there, probably in the course of campaigns by this nomadic tribe and tribes related to it».

Καὶ βέβαια τὰ φῦλα αὐτὰ ἦταν τὰ θρακικά, τὰ ὅποια βρῆκαν οἱ Μακεδόνες ὅταν ἤλθαν ἀνατολικότερα τοῦ Βερμίου (περὶ τὸ 700 π.Χ.). Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου μένει λοιπὸν ἀπατηλὸς ὡς τὸ τέλος, ἐφ' ὅσον μέχρι τέλους ξεχνιέται ὅτι πρὶν ἀπὸ τοὺς Μακεδόνες ἦταν οἱ Θραῖες. Αὐτοὶ ἔφεραν τὴν «emergence of canonical (δηθεν) Macedonian bronzes»... similar to the Thracian bronzes which are related to the (δηθεν) Macedonian ones». Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀκριβὲς «μακεδονικά», ἀλλὰ θρακικά στὴν πρώτη ἀρχὴ τους τοῦλάχιστον. Ἰσως σ' ὅλη τὴν ἐξέλιξή τους εἶναι ἓνα κατάλοιπο τοῦ θρακικοῦ πολιτισμοῦ στὴ Μακεδονία. Χρειαζεται προσοχὴ στὴ χρῆσι τοῦ γεωγραφικοῦ δρου Μακεδονία, ποῦ ἀπλώθηκε (ἀπὸ τὴν Πίνδο ὡς τὸ Νέστο) μόνον μαζὶ μὲ τοὺς Μακεδόνες.

Ὅταν αὐτὸ ἔχωμε στὸ νοῦ μας τότε καταλαβαίνουμε σωστά τὴ θά πῃ:

«Production of Macedonian bronzes began in the Vardar Valley... The beginnings... can be dated to approximately the middle of the 8th century B.C. The second half of the 6th century B.C. marks the end of production of Macedonian bronzes».

Καταλαβαίνουμε δηλαδὴ ὅτι δὲν ἦταν «Macedonian» σ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους, ἀφοῦ οἱ Μακεδόνες μόνον παροδικὰ διάβαιναν ἀνατολικῶς τοῦ Ἀξιοῦ ὡς καὶ μετὰ τὸ 500 π.Χ. (εἰκ.3).

ΦΩΤΙΟΣ Μ. ΠΕΤΣΑΣ

R a y m o n d V. S c h o d e r, Ancient Greece from the Air, Thames and Hudson, London 1974, σελ. 256, στίς ὁποῖες συμπεριλαμβάνονται 140 ἐγχρωμες ἀεροφωτογραφίες, 138 σχέδια κατόψεων καὶ 1 χάρτης.

Τὸ βιβλίον εἶναι «ἀφιερωμένο στοὺς ἀξιωματικούς καὶ τοὺς πιλότους τῆς Ἑλληνικῆς Ἀεροπορίας, μὲ τὴ φιλικὴ καὶ ἀποτελεσματικὴ συνεργασία τῶν ὁποίων ἐγινε δυνατὴ ἡ ἐκδόσι».

Προηγείται τρισέλιδη Εισαγωγή και ακολουθούν με αλφαβητική σειρά οι αρχαιολογικοί τόποι (80 συνολικά), στους οποίους αφιερώνονται από 1-15 σελίδες στον καθένα, με μικρό κατατοπιστικό κείμενο, με 1-8 εγχρωμες αεροφωτογραφίες και με ανάλογα τοπογραφικά διαγράμματα, που συνοδεύονται από περιγραφικές εξηγήσεις.

Από τους 80 αρχαιολογικούς τόπους μακεδονικοί είναι ο Όλυμπος, η Πέλλα, η Θεσσαλονίκη, η Όλυνθος, η Διώρυγα του Ξέρξη, η Αμφίπολη, οι Φίλιπποι και η Θάσος. Πάλη καλά! Η Θεσσαλία δεν αντιπροσωπεύεται καθόλου, η Ήπειρος μόνο με τη Δωδώνη και τη Νικόπολη, η Θράκη μόνο με τα Αβδήρα και τη Σαμοθράκη.

Με τη μοναδική εικόνα για την Αμφίπολη παίρνουμε γενική εντύπωση της τοπικής σχέσεως της Ήϊονος, του λέοντος και της αρχαίας πόλεως, που την τριγυρίζει ο Στρυμών. Οι Φίλιπποι αποδίδονται σε δύο εικόνες: η μία περιλαμβάνει και την ακρόπολη και το θέατρο, η άλλη περιορίζεται στον κύριο αρχαιολογικό χώρο της Άγορας, της βασιλικής Β' και του Όκταγώνου.

Δύο είναι και οι εικόνες του Όλύμπου: μία από Βορρά και μία από Ανατολών. Με λίγο χιόνι, που δεν εμποδίζει, αντίθετα τονίζει το ανάγλυφο των βουνών, από το Λιτόχωρο και το Μαυρόλογο ως το Στεφάνι και το Μύτικα.

Θαυμάσια αποδίδουν οι δύο δύσκολες φωτογραφίες της Όλυνθου.

Τα έντυπωσιακότερα έρεπια της Πέλλας αποδίδονται επίσης σε δυο εικόνες. Μία από Νότου, είναι γενικότερη: από τον ανασκαφικό τομέα VI, πλάι στο κανάλι, με κέντρο την ακρόπολη και το χωριό Παλαιά Πέλλα ως τον Άξιό στο βάθος. Η άλλη περιορίζεται στον κύριο ανασκαφικό τομέα με τα ψηφιδωτά και το αναστηλωμένο περιστύλιο.

Οι δύο εικόνες της Θάσου δεν περιλαμβάνουν άτυχως την ακρόπολη. Η μία απλώνεται από το λιμάνι και την Άγορά ως το Έβραϊκόαστρο και το Θέατρο. Η άλλη περιορίζεται από την Άγορά ως το Ώδειο.

Από τη Θεσσαλονίκη δίνεται μία μόνον εικόνα. Σωστά έχει επιλεγεί η περιοχή της αρχαίας Άγορας ως τον Άγιο Δημήτριο. Αυτή ήταν η καρδιά της αρχαίας πόλεως.

Η μοναδική εικόνα της περιοχής της Διώρυγος του Ξέρου είναι μία άποψη. Η διώρυγα δεν είναι κοντά στην Ίερισσό (Ακανθο), αλλά νοτιότερα και από το χωριό Νέα Ρόδα, που δεν υπήρχε την εποχή των Leake, Bowen και Spratt, από τους οποίους άντλει ο Schoder. Καλή αεροφωτογραφία της περιοχής της διώρυγος είναι δημοσιευμένη στην Ίστορία του Έλληνικού Έθνους, τόμος Β', σελ. 319. Η παραβολή φανεώνει το λάθος, αν μάλιστα διαθέτη κανείς και καλό (έπιτελικό) χάρτη.

Όπωςδήποτε το όρατο βιβλίο είναι ευπρόσδεκτο για το φιλάρχαιο και χρήσιμο στον ειδικό, για την κατανόηση και μελέτη της τοπογραφίας των αρχαιολογικών χώρων της Ελλάδος. Οι φωτογραφίες δεν είναι παρμένες κατακόρυφα, όπως γίνεται για τη χαρτογράφηση. Είναι όπως βλέπουν τα πουλιά, «όπως θα έβλεπαν την Ελλάδα οι θεοί πετώντας από τον Όλυμπο», λέει ο Schoder στην Εισαγωγή. Αυτό βοηθάει και τον αρχαιολόγο και τον ιστορικό και τον περιηγητή. Άλλά δεν φθάνει βέβαια. Άκόμα δεν βρέθηκε τρόπος να βλέπη κανείς τα πράγματα, καλύτερος από την πεζοπορία.

Το βιβλίο τελειώνει μ' ένα χρονολογικό πίνακα, ένα λεξιλόγιο όρων, βιβλιογραφία κατά τόπους και πίνακα ονομάτων.

ΦΩΤΙΟΣ Μ. ΠΕΤΣΑΣ

R. A. Crossland-Ann Birchall (editors), *Bronze Age Migrations in the Aegean*, Noyes Press 1974, σελ. 362, σχέδια, διαγράμματα και εκτός κειμένου πίνακες.

Στο Sheffield της Άγγλιας συνήλθε από 24-26 Μαρτίου 1970 το Πρώτο Συμπόσιο με